

דברי תורה

מאת נ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

שנאמרו בסעודה שלישית פרשת וישלח תשפ"א לפ"ק

יוצא לאור ע"י מכון מעדני מלך וויען - גליון אלף קצ"א

והנה רש"י פירש, ויפגעו בו מלאכי אלקים, מלאכים של ארץ ישראל באו לקראתו ללוותו לארץ ישראל (ב"ר עד-יז). מחנים, שתי מחנות של חוץ לארץ שבאו עמו עד כאן, ושל ארץ ישראל שבאו לקראתו (תנחומא ג) ע"כ. והקשו המפרשים הא לעיל במראה החלום כתיב ביעקב, והנה מלאכי אלקים עולים ויורדים בו (כה-יב). וברש"י עולים תחלה ואחר כך יורדים, מלאכים שלווהו בארץ אין יוצאים חוצה לארץ, ועלו לרקיע, וירדו מלאכי חוץ לארץ ללוותו (ב"ר סח-יב). וביני ביני והנה ה' נצב עליו לשמרו. נזוהו על דרך שמצינו בהסכנות שיש בשעה שחל התקופה, כמבואר באבודרהם (שער תקופות אות טו) שיש לזוהר בכל תקופה מארבעתן שלא לשתות מים בשעת התקופה, משום סכנה שלא ינוק ויתנפח וכו'. מפני שארבעה מלאכים ממונין על המים בארבע תקופות אלו, כל אחד ואחד בתקופתו, ומתחלפין, וכשזה יוצא זה נכנס, ועומדין המים בלא שמירה ע"כ]. ואם כן איך היו כאן מחנים, הלא מלאכי חוץ לארץ עולים תחלה, ושוב יורדים מלאכי ארץ ישראל.

וברמב"ן (שם) הקשה על עצם פירושו של רש"י, שהרי עדיין לא הגיע יעקב לארץ, ורחוק היה משם, שהרי נאמר (לב-כג) ויעבור את מעבר יבוק, שהוא יבק הנחל גבול בני עמון (דברים ג-טז), ועדיין יש לו לעבור גבול בני עמון ומואב ואחר כך ארץ אדום, ותחלת ביאתו בארץ בשכם היה, שנאמר (לג-יח) ויבא יעקב שלם עיר שכם אשר בארץ כנען ע"ש.

ונראה דהנה מצינו בכניסתם של ישראל לראשונה ממדבר לארץ ישראל, שנעשה להם נסים בנחל ארנון (כמבואר ברש"י במדבר כא-טו), שהיו שם הרים גבוהים והנחל עמוק וקצר, והדרך עובר בתוך הנחל, אמרו אמוריים

וישלח יעקב מלאכים לפניו אל עשו אחיו ארצה שער שדה אדום (לב-ד). באור החיים הק' דקדק למה הוצרך להזכיר ארצה שער וגו', כי השליחות לא ישתנה אם יהיה שם או במקום אחר. וגם אומרו 'לפניו' ללא צורך ע"ש. ולא עוד, אלא כל מקום שנאמר 'לפניו' אינו אלא כשהוא בא לאחוריו, ועל דרך ואת יהודה שלח לפניו אל יוסף (מו-כח), וביעקב לא מצינו שיבוא אחריו לשער לעולם. – ושוב אמר, קטנתי מכל החסדים וגו', כי במקלי עברתי את הירדן הזה ועתה הייתי לשני מחנות (לב-יא), וברש"י נתמעטו זכותי על ידי החסדים שעשית עמי, כי לא היה עמי לא כסף ולא זהב ולא מקנה אלא מקלי לבדי ע"כ. ולכאורה משמע כי עתה הייתי 'לשני' מחנות זהו מכלל החסדים. וזה אינו כי מה שחילק העם לשני מחנות, זה היה עבור הצרות שאירעו לו עם עשו, ויותר יוצדק לומר ועתה הייתי 'למחנה גדולה'.

*

ונראה דהנה לעיל כתיב, ויעקב הלך לדרכו ויפגעו בו מלאכי אלקים, ויאמר יעקב כאשר ראם מחנה אלקים זה, ויקרא שם המקום ההוא מחנים (לב-ב). ויש לדקדק דלשון פגיעה שייך כאשר אחד בא מול חבירו בדרך והוא פוגע בו, אבל במלאכים היורדים מלמעלה, יוצדק יותר לומר כמו שנאמר באברהם, וישא עיניו וירא והנה שלשה אנשים נצבים עליו (יח-ב), שהם יורדים למטה ועומדים כנגדו. גם מה חידש יעקב בדבריו לומר כאשר ראם מחנה אלקים זה, דבודאי אם פגע במלאכי אלקים הרי הם מחנה אלקים. ועוד למה אמר 'מחנה' אלקים זה, ולא אמר 'מלאכי' אלקים אלו, וכמו שנאמר בפגיעתם ויפגעו בו מלאכי אלקים, ולא קראם מחנה. וגם להבין למה תלה מאורע זו בהמקום, לקרות שם המקום ההוא מחנים.

והנה כ"ק מרן מסאטמאר זי"ע (בקונטרס לשון קדשו קעט) אמר ליישב קושית הרמב"ן הנ"ל, דאיתא בגמרא (ברכות ה.) אמרו ליה לרבי יוחנן איכא סבי בבבל, תמה ואמר (דברים יא-כא) למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה כתיב, אבל בחוצה לארץ לא, כיון דאמרו ליה מקדמי ומחשבי לבי כנישתא, אמר היינו דאהני להו ע"כ. וביאר במהרש"א על פי מה שאמרו (מגילה כט.) עתידין בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל שיקבעו בארץ ישראל, ולכן היושבים בבית המדרש היו להו כאלו הם על האדמה, שהרי יקבעו בעתיד בארץ ישראל ע"ש.

ומעתה מי לנו גדול מבית מדרשו של יעקב אבינו, שלא הסיח דעתו מתורה ועבודה ודביקות בה, והשכינה שורה עליו, ואם כן בודאי שהיה קדושת ארץ ישראל בכל מקום בוואו, ושפיר באו לקראתו מלאכי ארץ ישראל אף בחוץ לארץ. אך כל זמן שהותו בביתו של לבן הרשע, לא שרתה אצלו קדושת ארץ ישראל, שאין ארץ ישראל סובלת עוברי עבירה, אבל עתה כאשר שב לבן למקומו, ויעקב הלך לדרכו, שפיר חלה אצלו קדושת הארץ, ועל כן ויפגעו בו מלאכי אלקים ע"כ.

ומעתה יש לומר כי יעקב אבינו כאשר ראה שנסתלקה ממנו קדושת ארץ ישראל בהיותו בבית לבן חשד את עצמו, כי אולי הוא או נשיו או בניו אינם ראויים לזה, ועל כן אין שורה עליו שם קדושת ארץ ישראל, ולכן אין מלאכי ארץ ישראל מסתובבים אצלו. אבל כעת כאשר ראה שבעת שהלך לדרכו ולבן שב למקומו, תיכף ויפגעו בו מלאכי אלקים, מלאכי ארץ ישראל, אז נתגלה לו שרק רשעותו של לבן מנע אותו מזה, אבל הוא ובניו ביתו ראויים לזה, וכל המחנה שלו הם קדושים בלי חטא, שמלאכי ארץ ישראל מסתובבים אצלו ואצל מחנהו, ומזה שמח לבו על קדושת ילדיו אשר חנן אותו האלקים. ולכן כאשר ראה יעקב המלאכים, אמר על המחנה שלו, שהם נשיו ובניו, 'מחנה אלקים זה', שהם מחנה של אנשי אלקים, כי אין הם מעכבים קדושת ארץ ישראל ממקומו, להיות מלאכי ארץ ישראל עומדים שם. ולכן לא אמר כאשר ראם 'מלאכי אלקים זה, כי לא על הם התכוין, אלא על מחנה של בניו, שהמה מחנה אלקים.

ועל זה נתן הודאה לה', על החסד הגדול שזכה להעמיד שבטי י-ה קדושים וטהורים, ואמר קטנתי מכל החסדים וגו', כי במקלי עברתי את הירדן הזה, ועתה הייתי לשני מחנות, הכוונה שאצל המחנה שלו מבני ביתו,

כשיכנסו ישראל לתוך הנחל לעבור, נצא מן המערות בהרים שלמעלה מהם ונהרגם בחצים ואבני בליסטראות וכו', כיון שבאו ישראל לעבור, נודעוזה ההר של ארץ ישראל כשפחה היוצאת להקביל פני גברתה, ונתקרב לצד הר של מואב, ונכנסו הסלעים לתוך המערות ורצצו כל אותן גבורים וכו' (תנחומא כ) ע"כ. ויש לומר דכן היה אצל יעקב ובניו, שורש כל נפשות ישראל, כאשר נתקרב יעקב סמוך לארץ ישראל קפצה הארץ כנגדו לקבל פניו, ונמשכה רצועה של ארץ ישראל על מקומו, כשפחה היוצאת להקביל פני גברתה.

ומעתה הנה מלאכי ארץ ישראל אין יורדים בחוץ לארץ אלא בארץ ישראל, וכאשר קפצה הארץ מול יעקב, היה על אותה כברת ארץ מלאכי ארץ ישראל, ועל כן שפיר אמר 'ויפגעו' בו מלאכי אלקים, כי יעקב הלך לדרכו ליכנס לארץ, וכנגדו בא הארץ ומלאכי ארץ ישראל עליה, ופגעו מלאכי אלקים ביעקב. ואם כן מקום זה נעשה מורכב מאדמת חוץ לארץ אשר עליה נפרסה גם ארצה של ארץ ישראל, ושפיר לא עלו עדיין מלאכי חוץ לארץ, ויכולה לסבול אדמה זו גם מלאכי ארץ ישראל. וכיון שתואר המקום גרמה זאת, על כן ויקרא שם המקום ההוא מחנים, שמקום זה סובלת שתי מחנות, מלאכי ארץ ישראל ומלאכי חוץ לארץ יחד.

*

והנה בתפארת יהונתן כתוב, דיעקב לא ידע אנה הוא עשו, אם הוא בארץ ישראל אצל אביו לשמשו, או שנמצא בארץ שעיר. ולכך שלח מלאכים 'לפניו', היינו לבית יצחק והוא אחריהם, וגם שלח מלאכים אחרים 'ארצה שעיר שדה אדום', ועל כל פנים ימצאו את עשו באחת המקומות. ולכאורה היה יכול לשלוח מלאך אחד להשני מקומות, שאם לא ימצאו במקום אחד ילך למקום השני. אך זה אי אפשר, כי המלאכים ששולח לבית אביו שהוא בארץ ישראל, אינם יכולים לילך לשעיר שהוא חוץ לארץ, ולכך הוצרך לשני שלוחים ולא סגי בשליח אחד ע"ש.

ומעתה שפיר אמר וישלח יעקב מלאכים 'לפניו', כי ממה שראה יעקב שעומדים לפניו שני סוגי מלאכים, שיש לו מחנים, מלאכי ארץ ישראל ומלאכי חוץ לארץ, על כן שלח מלאכי ארץ ישראל לבית אביו, ומלאכי חוץ לארץ ארצה שעיר, שבאחד משני מקומות הללו בודאי ימצאו את עשו.

*

מסתופפים עמהם גם מחנה של מלאכי אלקים, שהם קדושים וטהורים, וזהו חסד מופלג מה' אשר עשה עמו.

*

והנה כתיב באברהם, ביום ההוא כרת ה' את אברם ברית לאמור, לזרעך נתתי את הארץ הזאת, מנהר מצרים וגו', את הקיני ואת הקנזי ואת הקדמוני וגו' (בראשית טו-יח). וברש"י לזרעך נתתי, אמירתו של הקדוש ברוך הוא כאילו היא עשויה (כ"ר מד-כב). ועשר אומות יש כאן ולא נתן להם אלא שבעה גויים, והשלשה אדום עמון ומואב והם קיני קנזי וקדמוני עתידיים להיות ירושה לעתיד וכו' (שם מד-כב) ע"כ. ואם כן ארצה שעיר שדה אדום תהיה לעתיד חלק מארץ ישראל, ואמירתו של הקב"ה כאילו היא עשויה. ומעתה יש לומר דנסתפק יעקב אם יכול לשלוח שם מלאכי ארץ ישראל, דיתכן שהגם שהיא כעת עדיין חוץ לארץ, אבל בהיות כי לעתיד תהיה חלק מארץ ישראל, ואצל הקב"ה הלא העבר וההווה והעתיד הם אחד, יתכן שלמעלה מונחת בתוכה כבר מעתה קדושת ארץ ישראל, ומלאכי ארץ ישראל נכנסים לתוכה.

ודבר זה נתברר לו כעת, שהיה יעקב עדיין בחוץ לארץ, ויפגעו בו מלאכי ארץ ישראל, כי בבית מדרשו של יעקב נמצא גם עתה קדושת ארץ ישראל, כיון דלעתיד עתידין בתי כנסיות ובתי מדרשות שיקבעו בארץ ישראל, על כן יש בה בחינת ארץ ישראל תיכף, והיא נכללת בברכת למען ירבו ימיכם על האדמה. אם כן גם ארץ אדום תהא לעתיד נקבע בארץ ישראל, ויש בשורשה למעלה בתוכה קדושת ארץ ישראל, ויכולין לשלוח שם מלאכי ארץ ישראל. וזהו שאמר הכתוב אחר שנפגעו מלאכי ארץ ישראל ליעקב בבית מדרשו, שמפני שעתידין להקבע בארץ ישראל מסתובבים בה גם כעת מלאכי ארץ ישראל, על כן וישלח יעקב מלאכים לפניו, ממלאכי ארץ ישראל שהם כעת לפניו, אל עשו אחיו ארצה שעיר שדה אדום, כיון שאדום גם כן עתידה להקבע בארץ ישראל, על כן ממה שאירע כעת לפניו, למד שיוכל לשלוח מלאכי ארץ ישראל גם לארץ שעיר.

*

ולאמביר הדברים מה שאמרו שעתידין בתי כנסיות ובתי מדרשות להקבע בארץ ישראל, ועבור זה יש גם כעת בתוכה קדושת ארץ ישראל, יש לומר כי הנה אמרו (מגילה כט). ואזיה להם למקדש מעט בארצות אשר באו שם

(יחזקאל יא-טז), אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל ע"כ. ונראה הענין דהנה בספר אגדות אליהו לבעל שבט מוסר (על ירושלמי ברכות) כתוב על מאמרם (שם ה-ו) אמר רבי יוחנן ברית כרותה היא, היגע תלמודו בבית הכנסת לא במהרה הוא שוכח ע"כ. הרי דמסגולת המקום לקיים הלימוד בו, שהטעם הוא על פי מה שמבואר במפרשים ממדרש, שאבני המקדש פיזרם הקדוש ברוך הוא בעת החורבן בכל העולם, דכתיב (איכה ד-א) תשתפכנה אבני קודש בראש כל חוצות, ובכל מקום שנפל אבן, נבנה שם בית הכנסת או בית המדרש ע"כ. וידוע שבמקדש היתה השפעת החכמה בו כנודע, וכיון שכל בית הכנסת או בית המדרש מיוסד על אבן שבמקדש, נשאר בה רישומו מהמשכת שפע החכמה והזכירה וכל טוב שבעולם, דלכן נקרא מקדש מעט ע"כ. ואם כן בכל בית הכנסת ובית המדרש היה מונח עליו אבן קטנה מועטת מהמקדש, והיא השאירה על מקום הזה רישומא מבחינת ארץ ישראל, ועל כן הם מתוארים בתואר 'מקדש מעט', ועבור זה יש עלה הארת ארץ ישראל, ותחזור לעתיד להקבע בשורשה בארץ ישראל.

*

והנה צוה יעקב להמלאכים, כה תאמרן לאדוני לעשו, כה אמר עבדך יעקב, עם לבן גרתי ואחר עד עתה (לב-ה). וברש"י גרתי בגימטריא תרי"ג, כלומר, עם לבן הרשע גרתי ותרי"ג מצות שמרתי, ולא למדתי ממעשיו הרעים ע"כ. ויש להבין לפי הדרש סיום הכתוב 'ואחר עד עתה'. ונראה דהנה כבר הקשו איך היה יכול לקיים כל התרי"ג מצות, הא יש הרבה מצות שלא באים ליד האדם לקיימם, וכגון מצות התלויות בארץ ובבית המקדש. ותירץ בדברי דוד (להטורי זהב) דהכוונה על פי מה דאמרינן (מנחות קי). כל העוסק בתורת עולה כאילו הקריב עולה וכו' ע"ש. וכמו כן יעקב למד בבית לבן כל התורה כולה, ובעסק התורה של כל מצוה הוי כאילו קיים אותם בפועל ע"כ.

והנה הכתוב אומר (תהלים נ-טו) ולרשע אמר אלקים מה לך לספר חוקי, ואין חשיבות לעסק התורה כל זמן שאין מעשיו מתוקנים, ולא ירצו לקרבן אשה לה'. ולכן יש להרהר בתשובה קודם הלימוד, ומדאורייתא בביטול בעלמא סגי, בחרטה על העבר וקבלה על להבא, ואז יש חשיבות לתורתו, וכמו שהאריך בזה בהקדמת ספר דרך פקודיך.

ונראה דזהו הענין שאמרו (יבמות יג). כל תיבה שצריכה למ"ד בתחלתה הטיל לה הכתוב ה"א בסופה ע"כ. ולכאורה מהו הקשר של שתי אותיות הללו, שאחת עומדת

ואמר עם לבן גרתי, שהסיבה שלא למדתי ממעשיו הרעים, הוא בשביל שמעולם חשבתי את עצמי רק כגר בעולם הזה ולא כתושב, ועל דרך שאמרו (ברכות ה.) לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע שנאמר (תהלים ד-ה) רגזו ואל תחטאו. אם נצחו מוטב ואם לאו יעסוק בתורה שנאמר אמרו בלבבכם. אם נצחו מוטב ואם לאו יקרא קריאת שמע שנאמר על משכבכם, אם נצחו מוטב ואם לאו יזכיר לו יום המיתה שנאמר ודומו סלה ע"כ. ובהיות כי תמיד היה לנגד עיני כי אני נמצא כאן בעולם רק בדרך ארעי כגר, על כן תרי"ג מצות שמרתי.

והנה כבר הקשו על מאמרם הלז, כיון דהזכרת יום המיתה היא העצה ההגונה, למה יתחיל להרגיז יצרו בתורה וקריאת שמע, ולא יתחיל תיכף ביזכיר לו יום המיתה. ונראה כי אצל הרשעים הזכרת יום המיתה לא מועלת להשמר מן החטא, אדרבה כיון שימיו ושנותיו ספורות הוא משתדל לחטוף מתענוגי עולם עוד יותר, וכמו שאמר עליהם הכתוב (ישעיה כב-ג) הרוג בקר ושחוט צאן אכול בשר ושתות יין, אכול ושתו, כי מחר נמות. ואיתא בגמרא (שבת לא:) מאי דכתיב (תהלים עג-ד) כי אין חרצובות למותם ובריא אולם, אמר הקב"ה לא דיין לרשעים שאינן חרדין ועצבין מיום המיתה, אלא שלבם בריא להן כאולם. והיינו דאמר רבה מאי דכתיב (שם מט-יד) זה דרכם כסל למו, יודעין רשעים שדרכם למיתה ויש להם חלב על כסלם. שמא תאמר שכוחה היא מהן, תלמוד לומר ואחריהם בפייהם ירצו סלה [יספרו תמיד ואף על פי כן אינם חוזרין] ע"כ. ואם כן הזכרת יום המיתה לבדה לא תועיל לנצח את היצר הרע, ורק אחר שקיבל על עצמו עול מלכות שמים בתורה וקריאת שמע, אז הזכרת יום המיתה מעורר אותו למנוע מן החטא, להתבונן מאין באת, ולאן אתה הולך, ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון (אבות ג-א).

והיינו שאמר יעקב עם לבן גרתי, אני חשבתי תמיד כי גר אנכי בארץ, ובהזכרת יום המיתה התחזקתי לשמור תרי"ג מצות התורה, ולא למדתי ממעשיו הרעים. וגם לבן חשב תמיד כי הוא גר בארץ, ו'עם' לבן גרתי, אך אצלו היה זה סיבה לרדוף אחר תאותו, הרוג בקר ושחוט צאן כי מחר נמות, ואני היה לי מזכירת גירות זו עידוד וחיווק לשמירת מצות התורה.

במקום חברתה. אמנם ידוע כי אות ה"א מורה על תשובה, כמו שאמרו (מנחות כט:) מפני מה עולם הזה נברא בה"א, מפני שדומה לאכסדרה, שכל הרוצה לצאת יצא. ומאי טעמא תליא כרעיה, דאי הדר בתשובה מעיילי ליה ע"ש. ואות למ"ד מורה על לימוד התורה. וכיון דקודם הלימוד יש להרהר בתשובה, על כן האות ה"א מקושרת עם הלמ"ד, ומחלפת אותה לעת הצורך.

ובישמח משה (פ' אמור) כתוב דהנה כאשר אדם מקיים מצוה בפועל אז אפילו אם חיסר ממנו הכוונה הנכונה, מכל מקום מעשה המצוה קיים בפועל, אבל אם בא לעשות רק דמיון להמצוה, ויהא נחשב כאילו קיים המצוה ההוא, אז צריך לראות שיעשה הדמיון להמצוה בכוונה חשובה ומיוחדת, ורק אז יהא נחשב כאילו קיים המצוה בפועל, ועל דרך משל לאחד שהוא רעב ואין לו במה להשביע את רעבונו, וכאשר משיג מאכל לאכול, אפילו אם אינו ערב לטעמו וחכו אף על פי כן ישביע את רעבונו בו, כי האוכל משביע בטבעו, אולם לפעמים יש שהאדם שומע קול זמר, וגם כן משביע בו את רעבונו, אמנם לזה מוכרח שיהא באמת זמר נאה וערב לאוזן השומע, ורק אז ישביע את רעבונו בו, כיון שהזמר אינו דבר המשביע בטבעו, רק גודל התענוג משביעו. ולדוגמא לענין מצות שופר, דאם חל ראש השנה ביום חול שמקיים מצות שופר בפועל אז טבעו לפעול ההשפעות הטובות, גם כאשר חיסר הכוונה, אבל אם יום זה של ראש השנה יקרה בשבת, שאז אי אפשר לתקוע בפועל ממש, אלא צריך שיאמרו זכרון תרועה, דהיינו לזכור ולומר פסוקי מצות שופר, לזה נצרך מקרא קודש, שיהא נאמר בכוונה מיוחדת ומחשבה טהורה וזכה, ורק אז מעלה הקב"ה לחשוב המחשבה כמו המעשה ודפ"ח. ואם כן כאשר רוצה האדם לקיים המצוה על ידי לימוד מצותה, צריכה להיות התורה הזאת בקדושה, שתוכל להחשב כמו קיום המצוה בפועל.

ולבן אמר יעקב, עם לבן גרתי, ותרי"ג מצות שמרתי, כי על ידי העסק בתורה נחשב לי כאילו קיימתי כל המצות בפועל, כי תורת חשובה מפני שלא למדתי ממעשיו הרעים, להיות בבחינת רשע מה לך לספר חוקי, אלא ו'אחר עד עתה', אין ועתה אלא לשון תשובה (ב"ר כא-ו), בכל פעם שישבתי לעסוק בתורה התמהמהתי ואחרתי עד שעשיתי תשובה, ורק אחר זה עסקתי בתורה.

הגליון הזה נתנדב על ידי

מוה"ר ר' שלמה יוסף ברי"ם נאה הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בתגלחת בנו למול טוב	מוה"ר ר' יצחק סאלאמאן הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בהולדת בנו למול טוב	מוה"ר ר' בערל דייטש הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בארוסי בנו למול טוב	לעילוי נשמת הר"ר אליעזר ב"ר שלום יוסף שטייף ע"ה נפטר כ"ט כסלו תשנ"ג לפ"ק תגצובה
--	---	---	--